

СУЧАСНИЙ ВИМІР ІНВЕСТИЦІЙНОГО КРЕДИТУВАННЯ АГРОФОРМУВАНЬ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ДИФУЗІЙ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Нині, за сценарієм кризових дифузій та економічних деформацій і спотворень в аграрній сфері, набули значного загострення проблеми інвестиційного кредитувань агроформувань. Інвестиційна непривабливість і обмеженість власних та бюджетних коштів зумовлює, що залучення інвестиційних банківських кредитів є життєвою об'єктивною необхідністю для розвитку матеріально-технічної бази агроформувань, як потужного стабілізаційного важеля. Незважаючи на вжиті державою заходи, процес інвестиційного кредитування агроформувань майже призупинився, динаміка процентних ставок залишається невідконтрольною, кредитна політика відноситься до найслабших ланок державного регулювання, а теоретичні та методологічні підвалини цього процесу не відповідають сучасним вимірам економічного простору.

Сучасне бачення оцінки інвестиційного кредитування агроформувань, концепцій та моделей його розвитку, знаходимо у багатьох наукових розвідках. З поміж них, виділяються вагомні наукові доробки таких українських вчених, як В. Амбросова, В.Борисової, М. Дем'яненка, М. Малика, П. Саблука, П. Стецюка, А. Чупіса та інших [1–10], в яких глибоко досліджено сутність і специфіку кредитних відносин в аграрному сегменті економіки та існуючих механізмів системи кредитування агроформувань суб'єктами фінансово-кредитної сфери в Україні. На противагу цьому, слід все ж констатувати, що залишається недостатнім рівень осмислення економічною наукою теоретичних і практичних аспектів інвестиційного кредитування агроформувань в умовах кризових дифузій економічного простору, його особливостей, і перспективних напрямів модернізації та розбудови що вимагає поглиблених широких наукових досліджень.

Сучасна практика інвестиційного кредитування агроформувань переконливо підтверджує складний і неоднозначний характер процесів його розвитку, спростовуючи, те, що розвиток це лінійний прогрес, та доводячи, що він досягається не автоматично, а вимагає взаємодії різноманітних процесів, в яких вирішальна роль належить цілеспрямованій діяльності, яка спирається на пізнання об'єктивних законів.

Таким чином, визначення напрямів удосконалення та перспектив розвитку інвестиційного кредитування агроформувань, що будуть базуватись на врахуванні особливостей сільськогосподарської галузі сприятиме вирішенню проблем інвестиційного кредитування. Це визначає мету та завдання даної наукової розробки. Нині не створено дієвої стабільно функціонуючої системи інформаційно-фінансового посередництва, що виступає гальмуючим чинником розширення кредитування агроформувань. Окреслене проблемне поле вимагає формування нових вимірів і підходів щодо здійснення пошуку розмаїття варіантів адаптації, докорінної якісної перебудови та окреслення горизонтів подальшого розвитку фінансово-кредитної інфраструктури у всій складності їх відтінків з врахуванням викликів та запитів сьогодення. Для розбудови фінансово-кредитної інфраструктури необхідно вирішити низку нагальних нормативно-правових, організаційних та інституційних проблем. Вказане зумовлює актуальність даної наукової розробки, її мету та завдання.

Здійснені аграрні реформи сприяли створенню підприємств ринкового типу і в 2007 році їх вже налічувалось 23883. Генеза інвестиційного кредитування агроформувань у незалежній Україні має досить короткий відтинок. Але складалось воно на підвалинах кредитних відносин, успадкованих значною мірою в процесі розкладу Радянського Союзу з його адміністративно-командною системою господарювання, коли завдячуючи директивному розподілу кредиту повністю забезпечувались інвестиційні потреби та близько 40 % джерел формування оборотних засобів сільськогосподарських товаровиробників. Спочатку здійснення реформ агроформування виявилися не готові до інвестиційного кредитування банками і цей процес був майже повністю призупинений, що зумовлювалось збитковістю галузі, відсутністю ліквідної застави, недосконалістю економічних механізмів і нормативно-правової бази, неготовністю керівників і спеціалістів працювати в умовах економічних трансформацій та трагічними за наслідками спробами некомпетентного втручання державних органів влади.

Обсяги інвестицій на формування основних засобів у сільському господарстві зменшувалися з початку 90-х рр., тенденція до їх зростання намітилась лише з 2001 р. (індекс їх росту до рівня 2000р. у 2001р. – 1,52, у 2002 р. – 1,82, у 2003 р. – 2,01, у 2004 р. – 3,21, у 2005 р. – 4,80, у 2006р. – 6,9). Але цих обсягів недостатньо для забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств. При цьому, кількість підприємств, що здійснювали інвестиції складає лише близько 40%. Частка великих

підприємств до загального обсягу валових капітальних інвестицій складала лише 5,8 %, середніх 81,8%, а малих – 12,4%. Інвестиції спрямовувались на будівництво – 25,6%, на придбання основних засобів понад 62%.

В економічно розвинутих країнах, зокрема, в Німеччині 85% зовнішнього фінансування агроформувань надається банками, і близько 70% усіх банківських кредитів, є інвестиційними кредитами на створення, розширення та модернізації виробничих об'єктів на термін від 12 до 25 років, на будівництво – від 5 до 30 років.

Своєрідним стрижнем ринкових перетворень та дифузій, що відбулися в аграрній сфері України стало стрімке зростання банківських кредитних вкладень. За останні 7 років їх обсяги зросли у 15 разів при зниженні процентної ставки з 57,4 % у 2000 р. до 17,4 % на кінець 2007 р., збільшенні питомої ваги довгострокових кредитів з 24,0 до 58,0 %. Банки переважно надають довгострокові кредити на закупівлю сільськогосподарської техніки, найменше кредити надаються на оплату клієнтами платежів за лізинговими контрактами і здійснення капітальних затрат, пов'язаних з будівництвом. Така ситуація пояснюється тим, що, оплачуючи техніку, банки краще контролюють цільове використання кредиту і можуть оформити у якості застави об'єкт кредитування. В інших випадках позичальнику необхідно надати додаткове забезпечення кредиту, що для багатьох агроформувань є проблематичним. При цьому загальновідомо, що фінансова підтримка агроформувань через механізм здешевлення кредитів є важливою складовою системи їх кредитного забезпечення. За роки її функціонування найбільш вагомими здобутками стали: зростання обсягів пільгового кредитування агроформувань у 4,6 раз; розширення напрямів кредитного забезпечення галузі через комерційні банки та кредитні спілки; подовження строків користування кредитами на умовах здешевлення до 3 років та зростання питомої ваги середньострокових кредитів агроформувань – з 4,7 % до 32,4 %; зростання середнього розміру кредиту, наданого одному агроформувань з 118,1 до 1304,3 тис. грн.

Піддрунтям таких позитивних змін виявлено наступні чинники: зростання ефективності функціонування і прибутковості агроформувань, підвищення їх кредитоспроможності, кредитне субсидування, набутий досвід кредитування, практика страхування, високий рівень повернення кредитів. При цьому, реальний попит агроформувань на банківський позитивних змін виявлено наступні чинники: зростання ефективності кредит обмежений кредитоспроможністю позичальників, обсяги і динаміка якого визначаються нарощуванням обсягів виробництва продукції, зростанням їх прибутковості та платоспроможності, а також наявністю у позичальників реальної ліквідної застави, рівень якої щонайменше втричі повинен перевищувати суму позики, а агроформуванням бракує ліквідного забезпечення кредитів, оскільки у загальній вартості їх майна понад 76% припадає на необоротні активи, переважну частку яких становлять основні засоби, які є неліквідними через високий рівень (70-80%) зносу та моральну застарілість.

У країнах з розвинутою ринковою економікою досягнутий високий рівень державної підтримки аграрного сектора, головною складовою якої є створені спеціальні системи кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників. Держава приймає участь у системі гарантування банківського кредитування та забезпечує збереженість кредитних коштів, вкладених у виробництво сільського господарства шляхом створення гарантійної кредитної інфраструктури, здешевлення агрокредитів, підтримки агрострахування тощо. А, банківський механізм в Україні поки що не спрямований на розвиток кредитування довготермінових проектів агроформувань, передусім через проблеми із формуванням довгострокових кредитних ресурсів, низьку капіталізацію, ліквідності банківської системи, високий розмір відсоткових ставок і складні умови та процедури надання кредитів, які значною мірою перекривають доступ значній кількості підприємств галузі на ринок позичкових капіталів.

Такий стан справ потребує комплексного вирішення проблеми і сучасного якісно нового формату як на макро рівні, де повинен здійснитися перегляд кредитної, процентної, інвестиційної, бюджетної, аграрної політики та відповідні законодавчі зміни. Так і на внутрішньобанківському рівні, де зміни повинні проходити у напрямку спрощення та зростання доступності операцій для сільгоспідприємств, а також розроблення схем ефективної співпраці з кожним клієнтом та використання коштів з максимально можливою ефективністю при мінімальному рівні ризиковості цих операцій.

Необхідними умовами для активізації позитивних змін слід визначити удосконалення системи гарантій банківського кредитування, що передбачає: модернізацію нормативно – правового поля, щодо механізму захисту прав кредиторів; формування систем реєстрацій та оцінки об'єктів застави, а також централізованих інформаційних систем; застосування економічних стимулів до кредитних установ, які кредитують аграрний сектор економіки, обмежуючи при цьому спекулятивні операції і сприяючи розвитку спеціалізованих кредитних інститутів; спрощення процедури реалізації заставленого майна, дозволивши її здійснення безпосередньо банкам; розробку банками внутрішніх нормативних документів,

що регламентують кредитний процес та враховують особливості кредитування агроформувань; застосування нових форм гарантування; подальший розвиток страхування ризиків в аграрній сфері; створення гнучкої системи гарантій виконання зобов'язань за кредитними угодами агроформувань як за участю держави, так і громадських організацій (товариств взаємного гарантування, інших гарантійних структур); запровадження загальнодержавного ринку застав; запровадження корпоративної інформаційної довідкової системи і підсистеми інтернет-банку; розширення сфери діяльності шляхом створення умов і стимулювання участі банків у фінансових, фінансово-промислових, банківських об'єднаннях, статутних капіталах агроформувань; консолідація банківського сектору, кооперація його з іншими фінансовими інститутами; розробку та впровадження в практичну діяльність банку рейтингових оцінок та кредитоспроможності з врахуванням галузевої особливості позичальників.

Підсумовуючи, можна зазначити, що подолання існуючих перешкод щодо поліпшення та розширення інвестиційного кредитування агроформувань потребує комплексного вирішення проблеми і якісно нового підходу. Запропонований методологічний вимір щодо модернізації інвестиційного кредитування агроформувань та адаптації цих процесів до умов кризових дифузій економічного простору набуває особливого значення при визначенні найважливіших вістрів та орієнтирів стійкого довготривалого розвитку агроформувань, це особливо важливо в контексті пошуку самостійного неповторного шляху економічного поступу в межах кризових та глобалізаційних процесів, якого все ще потребує аграрна сфера. Саме множинність варіантів сценаріїв адаптації й розбудови інвестиційного кредитування та їх конструктивного й неповторного сполучення є визначальним фактором у формуванні моделей економічного поступу агроформувань, а також принципів та методів економічної модернізації, а, відповідно, і поліфонії стратегій їх розвитку.

Література

1. Аграрна реформа в Україні / П.І. Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю.О. Лупенко та ін.; За ред П.І. Гайдуцького. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
2. Дем'яненко М.Я., Гудзь О.Є., Стецюк П.А. Оцінка кредитоспроможності агроформувань (теорія та практика): монографія. –К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 302 с.
3. Гудзь О.Є. Кредитування і банківське обслуговування підприємств агропромислового виробництва: сучасні тенденції та особливості. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 170 с.
4. Стецюк П.А. Теорія та практика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: Монографія– К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 386 с.
5. Ринкова трансформація економіки АПК: Кол. монографія у 4 ч. /За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнева. – Ч.3: Фінансово-кредитна система. – К.: ІАЕ, 2002. – 477 с.
6. Фінанси в період реформування агропромислового виробництва/ Дем'яненко М.Я., Алексійчук В.М., Борщ А.Г. та ін.; За ред М.Я. Дем'яненка – К.: ІАЕ УААН, 2002 – 645 с.
7. Дем'яненко М.Я. Кредитування сільськогосподарських підприємств: теорія і практика // Облік і фінанси АПК. – 2005. – №7. – С. 9–19.
8. Іпотечне кредитування в аграрному секторі економіки України / Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки” / М.Я. Дем'яненко, В.М. Алексійчук, О.Є. Гудзь, А.В. Сомик; Моногр. – К.: ННЦ „ІАЕ”, 2005. – 106 с.
9. Малік М. До питання фінансового забезпечення підприємницької діяльності на селі // Проблеми фінансової підтримки малих та середніх підприємств на селі. – К.: ННЦ ІАЕ. – 2004. – С. 11-16.
10. Финансовое положение предприятия (оценка, анализ, планирование)./Под. ред. А.В. Чуписа – Сумы: Университетская книга. – 1998. – 332 с.